

Életkép.

mult század nyolczadik tizedében menyekzõt tartot-
tak Örményország egyik falújában; sokan emelték
személyes jelenlétökkal az ünnepély díszét. A meghivottak
között volt az örmény Mecslum melikh*) is, ki magával vitte
a vidék (Kándzág) úrát: a török Csávát chánt is. Asztal
után a chán kivánságára a menyasszony és a leányok da-
lolni kezdettek. A chán öröme, ki gyönyörködött a hallott
dalokban — határt nem ismert.

A csinos külsejű dalnokok közt volt egy olyan gyö-
nyörű teremtés, ki párját ritkító szépségével meghódította
a chán szívét.

— Mecslum melikh, ki ez az idegen, ez a mennyei an-
gyal? kérdé halkán a chán.

— Ez oszgánábádi Uszup melikh leánya, a vidék leg-
szebb hölgye, ki egy sákhii kereskedővel áll jegyességben;
a leány szülői épen a napokban várják a vőlegényt, hogy
megtarthassák a menyekzõt.

De Csávát chán nem így gondolkozott.

— Mecslum melikh, nemde Uszup melikh leánya háre-
mem legszebb dísze lenne? kérdé a chán.

— Ugy van! Uszup melikh családja, a chán figyelmét
szerencse számba veheti.

Mecslum melikh szavai tetszettek a chánnak. Megfogá
szeretett melikhje kezeit, szíves köszönetet mondott és meg-
kérte őtet, hogy minél hamarább küldje el Uszup melikhet
hozzája.

*) Melikh (arab szó: király, fejedelem) itt nagy úrat, nemes em-
bert jelent.

Ilyen édes benyomás alatt távozott haza Csávát chán; az egész éjjelt álmatlanul töltötte, a szép leányról gondolkozott és türelmetlenül várta az ohajtott reggelt, melyet boldog napok fognak követni. . . .

Uszup melikh nem volt otthon (Oszgánápád falú), midőn leánya a rokonokkal Kándzágba ment menyekzőre. A melikh, ki nagyon neheztelt azért, hogy a leányt eleresztették, — rögtön intézkedett, hogy egyik meghitt barátja, leányát még az nap Kándzágból haza hozza. . . .

Nem sokára parancsot kap Uszup melikh a chántól, hogy bizonyos sürgős ügy eligazítása végett azonnal menjen el hozzája. A melikh engedett a meghívásnak és elment. Szives fogadtatásra talált. Parancsolatjára megjelentem, mivel lehetek szolgálatjára? kérde a melikh.

— Kérésem van, válaszolt édesen a chán.

— Parancsoljon chán.

— Kedves melikh! az anyja a tiéd, de a leány az enyém.

A melikh, ki látta, hogy a gonosz ember kerülő utat használ, megértette csalárd szándékát és felindult.

— Láttam leányodat, ki nekem nagyon megtetszett, folytatta tovább a chán; azt nekem fogod adni.

Ez elviselhetlen gyalázat volt az örmény melikhre nézve. De mit tehetett a chánnal szemben? Megkövülve elszorúlt keble.

— Mi mondanivalóm sincs chán! — alig tudott szólni a melikh — de ha lehet adj egy pár napi időhaladékot, hogy a mi törvényeink és szokásunk szerint megtehessük az előkészületeket.

— Három nap elégséges, mondá a chán és megszorítá a melikh kezét barátságosan.

Uszup melikh sebzett szívvel távozott a chán lakásáról. Az úton gondolkodóba esett. Mit tegyek? Ha felszólítom nemzetfeleimet, hogy álljunk ellent a chán akaratjának és fegyverrel kezünkben védjük atyai jogomat, akkor tudom megszabadítjuk leányomat; de irtozom a vértől! Ha öngyilkos leszek, úgy szemeim nem fogják látni leányom

elhurczoltatását; de vajjon ezen kereszténytelen eljárás képes-e annak nevét a gyalázattól megóvni és őt magát a szerencsétlenségtől megmenteni? Nem! — Ha önkezemmel oltom ki szeretett gyermekem életét, akkor annak ártatlan vére miatt örökös kin fogná atyai szívemet gyötörni; aztán azért bizonyára a chán is megbosszúlná magát családomon. . .

Ilyen szomorú gondolatokkal volt elfoglalva, midőn Oszgánábádba (falújába) érkezett. Itt azonnal intézkedett, hogy a falúsiak családjaikkal mind (ide értve a cselédséget is) a templomba gyűljenek össze, mert rendeletet hozott a chántól. . . és azt akarja felolvasni. A tekintélyes férfiú szavára a falú apraja-nagyja a kitűzött időben ott volt a szentegyházban. Ekkor azon ürügy alatt, hogy a rendeletet otthon felejtette, kiment a templomból. . . és a gyülekezetre zárta az ajtót.

Haza futott és családja tagjait felkantározott lovakra ültetve Chárábáz felé vágatott. Ott hagyta házát, földjeit, minden vagyonát.

Később egy utas, ki messziről hallotta a falúsiak jajveszékélő kiáltásait, nyitotta fel a templom ajtaját. A hír eljutott nem sokára Csávát chánhoz is; de ez Úszup melikh ellen már mit sem tehetett; mert ez már Chárábáz-ban, a chán ellensége vendégfogadó, barátságos házánál pihente ki a veszélyes út fáradalmait.

A Gondviselés intézkedett, hogy a kiszemelt áldozat nem került a ragadozó kánya karmai közé.

Úszup melikh Sákhi-ből Chárábázba hívatta a vőlegényt, ki ott szép arájával meg is tartotta menyekzőjét; aztán itt maradt az új pár addig, míg Kándzág az oroszok kezébe nem került. A kándzági chanság eltörlése után visszatért a melikh Oszgánábád falúba. . . és ott maradt haláláig.

SZONGOTT KRISTÓF.

Az ó-örmény népies költészet.*)

— Befejező közlemény. —

ülönös előszeretettel foglalkozott az ó-örmény népies költészet a tizenegyedik arsacida fejedelemnek, II. Artaxesnek, Szánádrug fiának viselt dolgaival. Chorenei, ezen uralkodó hosszas és szerencsés kormányzásáról (85—126 Kr. u.) beszélvén, felemlíti egyéb források közt Olympus áni-i pogány papnak „a templomok történeté“-t, a perzsa krónikákat, legfőként azonban a népies költeményeket, melyek II. Artaxes korának eseményeit felelelték. „Az utolsó Artaxes tettei — ugymond, Izsák herczeghez intézve szavait — nagy részben ismereteselek előtted a történeti költeményekből, melyeket Koghten kerületben énekelnek. Artaxate városának alapítása, e fejedelem szövetsége az alánokkal, Száthinig szerelme a sárkányok ivadékai iránt (a méd Astyages utódainak jelképes megjelölése), az ellenök való hadviselés, hatalmuknak megtörése, kiirtásuk s lakóhelyeiknek felgyujtása, a féltékenység, mely Artaxes fiai közt támadt s a túsák, melyeket feleségeiknek nógatására egymással vívtak, — mindezen események feltárnak előtted a történeti énekekben.“

Chorenei fenntartá számunkra a töredékét e balladák egyikének, melyhez Száthinig herczegüő megható szerelmi története szolgáltatatta az anyagot:

„Az alánok, szövetkezve a kaukázi bérczlakókkal s az iberiai népességnék egy részével, jelentékeny tömegben Örményországra vetették magukat. A két ország határszélén történt megmérkőzésben az alánok huzták a rövidebbet, s átkelve a Cyruson, táborn ütöttek a folyó déli partján, míg az örmények az átellenes parton helyezkedtek el. Az alánok királyának fia foglyul esett s Artaxes elé vitték. Atyja békét ajánlott az Artaxes által megszabandó feltételek alatt s azon ünnepélyes esküvel megerősítendő ígélet mellett, hogy nem fogják többé háborgatni az örmények földjét Midón pedig

*) Éd Dulaurier, Chants populaires de l' Armenie, (Revue, des deux Mondes. 1882 III) — Emin K. I. Vebk Hënujn Hájaszdáni. Moszkva 1850.

Artaxes vonakodott a fiatal herceget visszabocsátani, az utóbbinak nővére a folyó partjára sietett s emelkedettebb helyről, tolmácsok segítségével, e szavakat intézte az ellenséges tábor felé: Hallgass meg, derék Artaxes, add vissza azt a fiatal embert nekem, a szép szemű lánynak. Nem méltó egy hőshöz, bosszúvágyának kielégítéseért megfosztani életétől a hősök fiait, vagy rabszolgaságban tartani őket s vég nélkül való ellenségeskedést ápolni két bátor nemzet között.⁴ — Artaxes, hallván e bölcs szavakat, a folyóhoz közeledett, megpillantá a szép Száthinigot s szerelemre gyuladt iránta. Aztán magához rendelve Szêmpádot, egy vén katonát, a ki gyermekkorában nevelte őt, kifejezé előtte azon óhaját, hogy nőül veszi a fiatal hercegnőt, baráti szövetséget köt népével s bánatalom nélkül visszaküldi a fivérét. Szêmpád helyeselvén e terveket, küldöttség ment az alánok királyához megkérni Száthinig kezét. A derék Artaxes királynak, válaszolá az apa, soha sem lesz annyi kincse, a melyet viszonzásul adhatna nekem az alánok nemes szüzeért.⁵ A házasság létrejött. Artaxes király, ugymond a ballada-töredék szerzője, szép fekete paripára ült, arany gyűrűkből s vörös bőrből készült kötőféket vett elő s gyorsan, mint a repülő sas, átkelt a folyón, az alánok szüzének testét körülfogta a kötőfékkel,⁶) fájdalmasan megszorítva a gyöngéd fiatal leány termetét s hirtelen elszárguldott vele a táborába.⁶

E fejedelmi házasság emlékezetét tartotta a következő két verssor is, melyek arra czéloznak, hogy az örmény királyok házasságuk alkalmával palotájuk kapujánál pénzdarábokat szoktak szerteszórni, a királynék pedig gyöngyöket hinteni el nászszobájukban:

Artaxes nászán aranyeső hullott,
Száthinig nászán gyöngyeső hullott.**)

Magistros Gergely herceg egyik levelében idéz így költeménytöredéket, mely a nép ajkain a ő koráig fennmaradt.

*) Az alánok, Chorenei szerint, nagyon kedvelvén a vörös bőrt, a fennebbi allegoria azt jelenti, hogy Artaxes nagy mennyiségű ily bőrt ajándékozott Sáthinig hitbéreül.

***) Örményország egyes vidékein s Konstantinápolyban manapság is szokás pénzdarábokat szórni szét a menyaszony feje fölött, midőn a templomból megérkezik a vőlegény házához.

A tovatűnő élet fölötti ime mélabús sajnálkozást adja a haladokló Artaxes szájába a költő: „Ah, ki adja nekem vissza házi tűzhelyem füstjét, s Návászártnak*) vidám reggelét, s könnyed szökellését a szarvasoknak? — A királyok szokásaként megszólaltattuk a kürtöket s megverettük a dobokat.“

A leginkább elterjedt népies legendák egyike Artaxes legidősb fiával és utódjával, a szilaj, határtalanul becsvágyó Artabazessel (Árdávázt) foglalkozott, a ki ugymond Chorenei, vad dűh által volt megszállva születése percétől a halálaig. Azt tartották, hogy Astyages ivadékaiknak a feleségei megbabonázták őt a születésekor, a történeti énekek költészete pedig akként alakítá át ezt a népies hitet, hogy „a sárkányok utódai“ elsikkasztották a királyi gyermeket s gonosz szellemet tettek a helyére. Kevéssel trónralépte után átment Artabazes az Artaxate város melletti hidon, hogy vadkanokra vadásszék. Beteges agyának képzelgése által megtévesztve s fel és alá vágatva paripáján, mély gödörbe zuhant s ott veszett el. Azt tartották, hogy az apai átoknak volt következménye e gyászos végzet. A Koghten-kerületbeli népies költemények szerint ugyanis Artaxes halálakor igen sokan, követve a pogány szokást, önkényt feláldozták magukat a sírján, mire Artabazes haragosan e szavakat intézte atyja szelleméhez: „Ha magaddal viszed az egész népet, miként fogok én uralkodni a romok fölött?“ Mire Artaxes megátkozta a fiát: „Ha vadászni menve, a nemes Mászisz (Ararát) felé irányozod paripádat, meg fognak ragadni a sárkányok ivadékaik, elvisznek a nemes Másziszra, ott maradsz s nem fogod többé megpillantani a napvilágot.“*)

Chorenei feljegyezte az e legendához fűződő népies regét: „Mint a vén asszonyok mondják. Artabazes be van zárva egy barlangba s lánczokkal lekötve, melyeket hasztalan erőlködik szétszaggatni, hogy pusztulást zúditson a világra; ezeket a lánczokat megerősíti a kovácsok kalapácsának az ülö-

*) Návászárt az örmény naptár szerinti első hónapja az évnek, a tavaszi éjnapgyen idejére esett

**) Az Ararát tetőjét rendszerint felhő borítja s Eriván lakói ma is »sötét világ«-nak nevezik e hegységet.

vasról felhangzó zaja. Innen van, hogy napjainkban is sok kovács, hivén e hagyományban, a hét első napján háromszor-négyszer ráüt az ülővasra, hogy megerősödjének a lánczok, melyek Artabazest visszatartják.“

A legenda Artaxes fiáról átment Georgiába s keresztény szellemben átalakulva, fennmaradt az ottani nép ajkain. Egy asszony, útközben szülési fájdalmak által lepve meg, gyermeket hozott a világra s Amirán-nak nevezett el. Nagyön hajtá, hogy meg legyen keresztelve, de nem volt senki a közelében, a ki eleget tehetett volna jámbor kívánságának. Végre megjelent egy aggastyán, megkeresztelte a csecsemőt s anyjának kívánsága szerint megígérte, hogy igen nagy testi erőt fog kérni számára istentől. Teljesült kérése, az ifjúvá fejlődött Amiran emberfölötti erővel volt felruházva s csodás dolgokat művelt. Elkapva a siker által, elég vakmerő volt magával az éggel szembe szállani, mire a haragra gyult isten vaslánczokkal a Kaukáznak egyik szakadékhöz bilincselte őt. Leesett kardja mellette fekszik a földön; csak hű kutyája maradt meg, a mely folyvást nyalja a lánczait, hogy megszabadíthassa. A megkeményedett szívű óriás türelmetlenül várja a pillanatot, midőn megszabadulva bilincseitől, ki fogja elégíthetni bosszúját. De isten szeme nem alszik; minden évben, nagyesőtörtőkön, a föld belsejéből egy kovács búvik elő, megerősíti a fogoly lánczait s erősebben, mint valaha, oda köti őt a sziklához.

Érdekes lenne tudni, mely vallási és nemzeti ünnepélyeken dalolták azokat a balladákat, melyeknek egyes töredékei hosszú évszázadok során át napjainkig eljutottak. Chorenei s az őt követő írók nem szólnak erről; csak annyit említenek meg, hogy Áram gyermekei (t. i. az örmények) ünnepélyes előadásokon énekelték e dalokat s hogy tánczkarok által valának azok kísérve. Többször ismétli Chorenei azt is, hogy az énekesek szava egybeolvadt a pámpirén hangjával.

Ennyi mindaz, mi az ó-örmény népköltészet világából eléggé meg nem becsülhető hagyományként reánk maradt.

Dr. MOLNÁR ANTAL.

A bárány testvére.

— Örmény rege. —

Volt egy özvegy s annak volt egy leánya. Az asszony férjhez ment egy özvegy emberhez, kinek első feleségétől egy fia és leánya volt. Az asszony reá beszélte férjét, hogy vigye gyermekeit a hegyek közé. Az ember nem tudott neki ellenállani s egyszer kenyeret téve zsebébe, elindult gyermekeivel a hegyek közé.

Mentek, mendegéltek egy teljesen lakatlan helyre. Itt az apa így szólt gyermekeihez: Pihenjétek itt ki magatokat! A gyermekek leültek, s az apa elfordulva sirt keservesen. — Egyetek valamit — szólt kevés idő múlva. A gyermekek ettek s ennek végeztével a fiú mondá: — Jaj apácám, milyen szomjas vagyok!

Az apa vette pálczáját s beszurva a földbe rá akasztotta kabátját. — Jer ide fiam — szólt — ülj ide az árnyékba, mindjárt hozok vizet.

A fiú és a leány ott maradtak; az apa elment s eszerben hagyta gyermekeit. Hogy mennyi idő telt el míg észre vették, hogy atyjuk nem tér vissza, — nem tudom. Elég, hogy keresték mindenfelé atyjukat, de sehol sem találtak egyetlen emberi lelket sem.

Ismét csak vissza tértek azon helyre s elkezdtek sirni.

— Oh, oh! Ez atyánk pálczája, ez meg kabátja, de ő nem jön és nem jön. Oh, oh!

Hogy meddig maradtak ott a testvérek, nem szól róla a krónika. Végre felállottak s az egyik a pálczát, másik a kabátot véve kezébe elindultak — czéltalanul. Mentek, mentek, mendegéltek s egyszer csak találtak lópatkó nyomot esővízzel megtelve.

— Jaj inni szeretnék! — szólt a fiú.

— Ne igyál testvérkém, mert csikó lesz belőled.

Tovább mentek s találtak ökör nyomot — Jaj de szomjazom! — szólt a fiú. — Ne igyál testvérkém — mond a lány — mert borjú lesz belőled.

Tovább mentek, mentek, mendegéltek, midőn bival nyomot találtak. — Oh, mennyire kinez a szomjúság! —

Ne igyál testvérkém, mert bivalborjú lesz belőled. Mentek, mendégéltek és találtak medvetalp nyomot. — Oh, inni akarok! — Ne igyál, mert medvebocs lesz belőled! — Mentek, mentek s találtak disznó nyomokat. — Oh, de szeretnék inni! — Ne igyál testvérkém, malacz lesz belőled. Tovább mentek, mendégéltek s találtak farkas nyomot. — Oh mennyire szomjazom! — Ne igyál, mert farkas lesz belőled! Tovább mentek. Mentek, mendégéltek s találtak bárány nyomot. — Oh, testvérkém — szól a fiú — meghalok a szomjúság miatt! — Oh, milyen bánatot okozol nekem — felelt a leány — báránynyá változol, ha iszol belőle!

De a fiú már nem tudta tovább kiállani, hanem ivott s azonnal átváltozott báránynyá, elkezdett bégetni, s úgy futott testvére után. Hosszas barangolás után végre haza értek.

A mostoha anya beteg volt... és kérte férjét, hogy ölje meg a báránykát, mert ohajtana belőle enni.

A leány nehéz küzdelmek árán megmentette bárány testvérkéjét s a hegyek közé futott vele. Mindennap elvitte legelni, mialatt ő czérnát font.

Egyszer kiesett orsója a kezéből s legurult egy fűregbe. A bárány ott maradt legelni, a leány elindult, hogy orsóját visszahozza.

Amint a barlangba lépett, egy ezer esztendősen boszorkányt látott ott feküdni, ki meglátva a leányt mondá:

— A szárnyas madárnak, a csuszó kigyónak lehetetlen ide behatolni: hogy tudtál bejönni leány?

A leány remegve szólt: — Irántadi szeretetből jöttem nagyanyácskám!

A vén boszorkának tetszett a leány s maga mellé ülve kérdezősködött egyről-másról. — Megyek, — szólt — hogy halakat hozzak neked, te bizonyára éhes vagy!

De a halak kigyók és sárkányok voltak s a leány ijedtében elkezdett sírni.

— Miért sírsz? kérdé az öreg.

— Anyám jutott eszembe s azért sírok. Aztán elbeszéltem mindent, a mi veled történt. — Ha így van a dolog — szólt a boszorka — ülj ide le s én öledbe hajtva fejemet, elalszom.

Tűzet gerjesztett s a fogót a kemenczébe téve szólt a leányhoz:

— Ha a fekete repül ide, ne költs fel, de ha a szivárványszínű jön, vedd a tűzes fogot s vedd a lábomra, hogy ébredjek fel.

A leálynak minden bátorsága az inába szállott; mit tegyen? Leült, az öreg lehajtotta fejét ölébe s elaludt. Nemsokára egy borzasztó fekete szörnyeteg repült elé; a leány hallgatott. Kevés idő múlva ismét látja, hogy a szivárványszínű szörnyeteg jön. Ekkor megragadta a tűzes fogot és a boszorka lábára vetette.

Mihelyt felébredt a boszorka, felemelte a leányt is, kinek a szivárványszínű fénytől minden ruhája és fürtjei is arannyá változtak. Ekkor kezét csókolva az öregnek kérte, hogy engedje őt távozni. Elindulva magával vitte bárány testvérkéjét s haza mentek. A mostoha nem volt otthon s a leány titokban elásta a kemence mellé arany köntösét s az ocskát vette magára.

A mostoha anya, a mint haza jött, mindjárt meglátta, hogy a leálynak arany hajfürtjei vannak, s kérdé: — Mit tettél, hogy hajad arannyá változott?

A leány elbeszélte mindent s másnap saját leányát küldte el a hegyek közé. A leány akarattal elejtette orsó-ját s az orsó a barlangba gurult. Bement, hogy elhozza. A vén banya madárijesztővé változott és haza kergette.

Ezen a napon lakodalom volt a királyi palotában. Egyik fiát házassította a király; minden felől todult a nép.

A mostoha anya kendőt vetett magára, megfésülte leányát s elvitte a menyekzöt megnézni. Az arany hajú leány sem maradt otthon. Magára vette arany köntösét s utánok ment.

Haza térőben előre futott az arany hajú leány, hogy előbb legyen otthon, mint mostohája s a nagy sietségben az egyik arany papucsát a vízbe ejtette. A király lovait épen itatni vitték, de a mint meglátták a vízben az arany cipőt, vissza hőköltek s nem akartak inni. A király magához hívatta a bölcseket s felvilágosítást kért tőlük. Ezek az arany papucsra mutattak. A király hírnök által kihirdette, hogy azt a leányt, kinek a lábához talál a cipő, egyik fiával férjesíti.

Embereket indítottak az egész városba, hogy felpróbálják mindenkinek az arany cipőt. Végre oda is betértek, hol a báránka volt. A mostoha az arany hajú leányt a kemenczébe zárta s a magáét mutatta az embereknek.

Ekkor egy kakas röpült a küszöbre s háromszor kukorékol: — Kikiriki! A szépek szépe a kemenczében van!

A király emberei félrelökték a mostohát, az arany hajú leányt kihúzták a kemenczéből s felpróbálták a cipőt lábára és ime mintha onnan nőtt volna ki, úgy talált.

— Nő kelj fel — mondák — te légy a királyi menyasszony.

A leány felvette arany köntösét s maga előtt hajtva bárány testvérkéjét a királyi palotába ment, hol összeeskettek a királyfiúval és hét nap, s hét éjjel folyt a dinom-dánom.

Egyszer magához vevén leányát, elindult a mostoha, hogy látogassa meg mostoha leányát. Emez mindenek daczára anyjának tekintette s meghívta a királyi kertbe, a kertből a tengerpartra mentek ki s ott leültek pihenni. A mostoha szól: Fürödjünk meg a tengerben. Meg is fürödtek, ekkor a tengerbe lökte a királyfi feleségét, hol egy nagy hal azonnal elnyelte.

Ezalatt saját leányára adta az arany köntöst s a királyi palotába vezetve arra a helyre ültette le, hol az új asszony szokott ülni. A fejét és egész arczát eltakarta, hogy fel ne ismerjék.

És a királyfi felesége még mind a halgyomrában volt. Egyszer meghallotta a harangozó hangját s kérte: — Harangozó, te harangozó, ha az embereket behívtad a templomba, vess magadra kétszer keresztet s kérlek Isten nevére, menj el a királyfihoz s mond neki, hogy meg ne ölje bárány testvérkémet.

Egyszer-kétszer hallotta e hangot a harangozó s megjelentette a királyfinak.

A királyfi a harangozó kíséretében még azon éjjel a tengerpartra ment s ime ugyan azt a hangot hallja: Harangozó, te harangozó stb.

Megismerte, hogy e hang kedves feleségeé; minden gondolkozás nélkül kihuzta kardját, a tengerbe ugrott, felhásította a hal gyomrát s kihuzta kedvesét onnan.

Együtt mentek haza. A királyfi maga elé hivatta a mostohát és szólta: — Miféle ajándékot adjak neked? Egy árpán hizott lovat, vagy pedig fekete fogantyús kést?

— A fekete fogantyús késsel, felelt a mostoba — ellenségeid szívet keresztül szurhatod, add nekem az árpán hizott lovat.

A királyfi megparancsolta, hogy a mostohát leányával együtt kössék a ló farkához s kergessék hegyen-völgyön mindaddig, míg egyéb nem marad belőlük, mint fülök és egy csomó haj.

Ezután boldogan élt a királyfi szép feleségével és a báránnyal. Amazok megtalálták büntetésöket, emezek boldogságukat.

Az égből három alma hullott alá. Egy a mese mondónak, egy annak, a ki meséltet s egy a hallgatónak

Ábgár Hohánneszian után

HARMATH LUIZA.

Erzsébetváros kegyúri joga.

Erzsébetváros kegyúri jogát az örmény kath. egyház és a városi kath. iskolák felett III-ik Károly király- és felséges utódaitól nyerte.

Jelen sorok czélja feltüntetni azt, hogy minő alapon szerezte és gyakorolta kegyúri jogát e hazafias város; a bizonyítékokat az egyházi levéltár adatai, mint történelmi forrásokból merítem.

Midőn az örmények 1672-ben, mintegy 3000 család, Erdélybe költöztek, Gyergyó-Szt-Miklós, mint határszéli város, szolgált első letelepülési hely gyanánt; később innen ágaztak szét Erdély különféle községeibe. Erzsébetvároson az örmények, mint a királyi kincstárnak bérüzetői (taxalistae) 1685-től kezdve említettnek. Akkor a kath. isteniszteletet fakápolnában tartották. 1740-ben Dániel Pál és Todor Lukács a promontori szőlők legmagasabb csúcsán kápolnát építtettek „A kereszt felmagasztaltatása” tiszteletére; 1751-ben Lázár János és Issekutz Miklós a nagy piac közepén szintén

kápolnát emeltek „A boldogságos Szűz menybemenetelé“-nek tiszteletére; de mind a három kápolna teljesen elpusztulván, más emlék nem maradt fenn, mint a boldogságos Szűz menybemenetele képének adományozott augusztus 15-iki búcsú.

Az erzsébetvárosi kath. örmények első lelkésze a moldovai Jassyból beköltözött Oxend Vártán*) (1700—1708) volt; ez, valamint az utána következett Edelbej János nős papok lévén, bizonyosan állíthatom, hogy az örmények közt gyakran előforduló „Pap“ vezeték név, ilyen házassági szövetségben élt lelkészek maradékait jelzi.

A tulajdonképeni plébániai templom, a mostani ó-templom — Edelbej alatt épült 1723-tól 1725-ig és ugyan ezen év július 29-én a Szent-Háromság tiszteletére gróf Kornis Zsigmond erdélyi kormányzó jelenlétében, báró Antalfi János erdélyi püspök által ünnepélyesen szenteltetett föl. E templom már nem egyesek bőkezűségéből, hanem a városi közönség vagyonából emeltetvén, ezért 1725-től kezdve a helyi örmény városi közönség kegyúri jogot nyert, miről említést tesz báró Antalfi püspök templom-fölszentelési okmánya; ugyanezt erősítik királyi kiváltság-leveleink is. Ugyanis III-ik Károly király, vagy okiratunk szerint VI-ik Károly császár 1733. augusztus 11-én keltezve a 4-ik pont alatt ezeket rendeli:

„Mivel ezen városnak jóléte és előhaladása leginkább az isteni áldástól függ, azért szükséges, hogy legelsőbben az istenisztelet- és kath. szent hitre, melyet nevezett város örmény szertartás szerint vall, legyen gond fordítva; ennek részére nemcsak a nép számához mért róm. kath. templom építendő ezen városban a közönség költségén, vagy a meglevő, a további szellemi szükséglethez képest kibővitendő, hanem a fölött is kell őrködni, hogy a lelki vezetésre kellő és megfelelő minősítvényekkel ellátott egyházi férfiak legyenek, kik azon várostól illően javadalmaztassanak. Ugyanezt megerősíti Mária Terezia felséges királynénknak 1758. november 28-án kelt hasonértelmű kiváltságlevele.

*) Az örményben Vártán Ángszendi, Oxend fia Vártán, vagy Oxendfi Vártán.

Erre vonatkozólag gróf Battyáni erdélyi püspök 1781-ben kelt szabályszerű látogatási okmányában (Canonica visitatio) ezeket mondja: „A város a kegyúri jogot ezen egyház felett kegyes emlékü Mária Tereziának 1758-ik évben engedélyezett kiváltságlevele szerint igényli magának.“

De a legvilágosabban körülírva találjuk ezen kegyúri jogositványt azon kiváltságlevélben, melyet II-dik József 1786. december 27-én Erzsébetvárosnak adományozott, hol a 7-ik pont ekképp szól: „Ezen városnak a kegyúri jogot azonképen adományozzuk, mint más városnak, hogy plébánost válaszszanak, de azon világosan kijelentett kötelezettséggel, miszerint a plébános és segédpapjainak megfelelő és illő eltartásáról gondoskodni köteleztessék.“

Az említett kiváltságlevelek épen úgy, mint Kastal általános püspöki helynök, báró Antalfi, b. Zorger, b. Bajtay, gr. Battyáni, Mártonfi, Kovács Miklós erdélyi püspökök által megállapított szabályszerű határozmányok arról tanuskodnak, hogy a kegyúri jog az örmény plébániai templom felett mindig a városi közönséget illette. És Erzsébetváros ezen kegyúri jogát valóban ismerte és gyakorolta is, miről az örmény-egyház történelmi adatai tanuskodnak.

Ezen város, mint kegyúr választotta meg az első plébánost, Dániel Mihályt 1734. január végén; ugyan e városi tanács és közönség gyűlése választotta mindig az utána következő örmény plébánosokat is. De a joggyakorlat mellett mindig teljesítette kegyúri kötelmeit is. Ő építtette az ó-templomot s a jelenlegi anyatemplomot 1790-ben. A templom építésének befejezésére az örmény egyházi társulatok pénztárából 6000 R. forintot vett fel költsön oly kötelezettség mellett, hogy ezen költsönösszeg után évenként „fixum Ecclesiae“ czímen 157 frt. 60 kr. kamatot fizetend a városi közpénztár az egyház belszükségeinek fedezésére.

Sőt e kegyúri jogát elismerte hivatalos iratában is, midőn a városi tanács és esküdt közönség 1818 május 18-dikán Rudnai püspökhöz ezeket írja: „Patronatusi jussunknak fentartása tekintetében excelentiád kegyes színe elé járulunk.“

A lelkészek javadalmazását illetőleg legyen szabad a következő történelmi áttekintést bemutatni.

A lelkészek kezdetben a nép adományából éltek és saját házaikban laktak; de az 1785-iki lelkészi kimutatóban már némi nyomait észleljük a plébános fizetése körüli közös intézkedésnek, melyet a városi közönség és püspöki hatóság 1795. mártius 3-án gróf Battyáni püspök által megerősített oklevél ezen szavaiban végérvényesen meghatározott: „Nehogy a clerus kárára valamikor jövedelme megrövidíttessék, hanem hogy mindig biztosítva legyen“, megerősíti az 1794. szeptember 1-én egyakarattal hozott közgyűlési határozatot, hogy azon fizetés, mely az előbbi években is az örmény clerusnak járult — 850 frt — s ezenkívül „tiszteletdíj“ czímen 120 frt., a közpénztárból visszavonhatlanul fizetessék. Ezen időtől kezdve a városi közönség készséggel és méltánylással teljesítette ezen kötelemét; azonban lelkészilak, valamint papi földbirtok-illeték a városi közönség részéről sohasem adatott.

Most áttérek Erzsébetváros kegyuraságának második tárgyára, vagyis az elemi iskolákra és szólok ezek keletkezése, jellege és a fölöttök gyakorolt kegyüri jogról; itt is a történelmi alapot veszem zsinormértékül.

Az örmény népnek tanítói — beköltözése alkalmával papjai valának; s különösen 1720-tól kezdve a velencei mechithárista szerzetesek nemcsak mint hit-, hanem mint örmény nyelvtanítók is említetnek. Gróf Battyáni Ignác erdélyi püspök 1781. november 1-én kelt látogatási okmányában már háromféle, az örmény katolikus egyház felügyeletére bizott iskoláról tesz említést, melyeknek tanítói részint a tanulók szülőitől, részint egyházi társulatok pénztárából, vagy egyeseknek, a városi közönségnél letett s az úgynevezett városi iskolai commisio által kezelt alapítványból nyerték fizetésüket.

A helyi elemi iskolák igazgatása az 1775. november 21-ről kelt püspöki leiratban közölt s az 1775. április 29-iki királyi rendelet szerint az örmény plébánosra lett bízva.

Iskoláink rendszeresebb alapot nyertek Kábdebo János plébános tevékenysége folytán. „Városunknak előmenetelét tovább-tovább munkálni igyekeztvén“ — írja 1811 január 28-ról kelt feliratában — figyelmünket először is annak boldogsága talkövére, a jól nevelendő ifjúságra fordítottuk,

a volt iskolákat tökéletesebb rendbe hozni emberkedvén, három osztályba soroztuk s a fitanítást képes egyénnel kívántuk betölteni.“ Ekkor hivatott meg az egyház nemes megyéje által, mely magában foglalta sz. kir. városunknak nemes tanácsát és esküdt közönségét — Pap János, a kolozsvári lyceum jeles növendéke, tanítóul, kinek fizetése a 3-ik osztály tanításáért 250 frt volt; Retezár Kristóf a 2-ik osztály tanításáért kapott szintén 250 frtot és Dombi Jánost, az 1-ső osztály tanítóját 100 frttal fizette az iskolai bizottság által kezelt városi pénztár. Ezen iskolai bizottság az egyházi hatósággal együttesen járt el az elemi iskolák körüli intézkedésben. Ő állapította meg, a városi közönség beleegyezésével, az 1809-ik évben hozott és 1835-ben részletesebben körülírt „szabad kir. Erzsébetváros köziskoláinak rendszabályait“ az egyházi megyegyűlésen; ugyanezen iskolai bizottságról tesz említést 1834. január 17-én tartott megyegyűlés jegyzőkönyve: „Tudtára adja a nemes tanács, hogy a Daniel familiától a scolastica commissiora jött fundus eladatni határoztatott“ és 1834. február 9-iki jegyzőkönyv szerint senator tek. Dániel Imre jelenti, hogy a „scolastica commissióhoz tartozó fundusok és házak eladandók.“

A szabadságharcz ideje bezárta az iskolák ajtait, melyek csak 1853-ban nyiltak meg ismét. A 60-as években a tanügy terén nevezetes lendület hoztak létre e városban; a 3 tanító közül a két alsóbb osztálybelinek fizetése egyenként 250 forint; annak fizetése ellenben, ki a felsőbb osztályt tanítja 300 forintra emeltetett. Jelenleg az 1885. évi október 5-én kelt közgyűlési határozat szerint mind a három fi-elemi tanító egyenként 300 frt. fizetést, szabad lakást és a tandíj kétharmadrészét kapja. Valamint a fiú- úgy a leányiskola tanítóit is a város kezelése alatt levő iskolai alap, mely 70050 frt értékű erdélyi földtehermentesítési kötvény felett rendelkezik, fizeti.

Erzsébetváros összes nevelő-intézetei közül a leggyökeresebb átalakításokon a leánynevelés ment át. Ugyanis e város törzslakói — az örmények — Keletről magukkal hozván a patriarchalis rendszert, azt családi életökben annyira meghonosíták, hogy a nőnemet mindig háziasan kívánták

nevelni s ez okból a leány oly nevelést kapott, mely az anyanyelv ismeretén kívül, korán plántálá be gyöngé szivébe a hit-erkölcsös életet, a gondos takarékossgot, a tisztaság és rendszeretet mellett a háztartás ügyes vezetés-módját.

A helyi leányiskolák keletkezéséről már az 1781. évi püspöki látogatási okmány tanuskodik. Ezen hivatalos kézirat két tanítónőről tesz említést, kiket az akkori kor a tisztelet megérdemlett nimbusával körülvéve apáczáknak nevezett. A leánynevelés magánjellegét 1811-ben a nyilvánosság jellegével kezdé felváltani, mert a városi scholastica commissio pénztárából ez időtől fogva részeltette a leányiskolát is javadalmazásban.

Természetes, hogy nagyon szerény volt a fizetés, mert az egyesek adományai képezték itt is a nevelés forrását. 1827-ben a jótevő angol lovag Rafael Sándor a leányiskola részére a jelenlegi örmény plebániai lakot 2000 frton leányiskolának vette meg, mely 1862-től fogva a városi közön-séggel kötött csereszerződés alapján most plebániai lak.

Leányiskolánk gyökeres átalakítása végett 1882-ben egy bizottság küldetett ki, hogy tervezetet nyújtson a közgyűléshez. E tervezet 1882. június 16-ikán tartott gyűlésen elfogadtatván, elhatároztatott, hogy a leánynevelés három irgalmasrendű szerzetesnőre bizatik, kiknek fizetése egyenként 300 frtjával = 900 frt, egy kapúsnak 100 frt, egy cselédnek 50 frt.

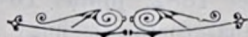
A zárdaintézet fűtésére 1886. május 3-án kelt, közgyűlési végzés szerint évenként 20 öl tűzifa adatik; a zárdaintézet évenkénti gondozása, reperálása az 1885-ben kelt szerződésben köttetett ki.

Ugyanekkor határozta el a közgyűlés azt, hogy tan-szükségletekre a hazai első takarékpénztárnál biztosítékul letéteményezett 70050 frt értékpapirt kiváltja s a földhitelintézetől 35000 frt kölcsönt veend fel törlesztésre, a városi birtokokat tévén biztosítékul, — s ez az iskola-alap.

Az iskolai alaptőkét képező örm. kath. hivek adományai, 1766-tól kezdve több ezerre menő összegig emelkedtek; időrendben felemlítve ezek:

I.	1766-ban Dániel Mihály esperes-plebános	1000 pf.
II.	1767-ben Bosnyák István egyházigazgató	2000 pf.
III.	1768-ban Diákon (Lengyel) András	1000 pf.
IV.	1780-ban Kis Gergely 30 arany	150 frt.
V.	1792-ben decz. 18-án Issekutz Márk	1000 frt.
VI.	Tucsig Karácsony Bogdán	300 frt.
VII.	Pátrubány Marcell 100 arany	500 frt.
VIII.	1809. május 25-ikén a gubernium megerősíti a városi közönség pénztárából a német nyelv tanítására évenként adandó	200 pf.
IX.	1810. október 13-án a mechitharistáknak az örmény nyelv tanításáért évenként	100 frt.
X.	1820. febr. 1. Lengyel Lukács hagyott	600 frt.
XI.	1821. decz. 5-én a szappanyos társulat	1000 frt.
XII.	1823. febr. 15-én Rafael Sándor	1000 frt.
XIII.	1824. január 25-én Bábig Katalin	300 frt.
XIV.	1827. május 11-én Rafael Sándor	5000 frt.
XV.	1841. augusztus 24-én Rafael Sándor és gymnásiumra	2000 frt. 15000 frt.
XVI.	1842-ben Kátos Józsefné hagyománya és ennek 1832-től járó 5 ⁰ / ₀ kamatai.	200 frt.

ÁVEDIK LUKÁCS.

I. Arsaces.

(127—114 Kr. e.)

Arsaces, Vághárság elsőszülött fia a trón-örökletirend szerint bátor kézzel vette át a kormányt; ez időben a Fekete-tenger melletti hódítmány, mint hamú alatti parázs, égető kérdéssé kezdett válni. Ő azonban, nem törődve a nyugtalanok fenyegető állásával, rájuk ront s a megeredt mozgalmat útjában megállítván diadallal tért vissza, mi által szép reményeket önt az atyja kormánya alatt nyugalmat élvezett alattvalóinak keblébe. A győzelem emlékeül a tengerparton szobrot állított; ezt a pontusiak húzamos ideig „istenek műve” gyanánt imádták.

A homályban borongó fölfogás korlátoltsága folytán Bágrádnak fiait főlészóltja, hogy az ő isteneinek áldozzanak,

mire a szólási kötelesség minden habozás nélkül oda nyilatkozik: hogy atyáik hitétől el nem állnak. A hallott hangok miatt a hitbajnokokat a szenvedés büzhödt levegője környezi; de azért az Istenben élő érzelmet keblökből kiszagatni nem engedték, két Bágrádfi bátran ment a halálra. A család fiatalabb tagjai részéről ily rémjelenetek nem csekély bátorságot igényeltek arra, hogy hitökhöz való vonzalmuknak kifejezést adjanak; de a királynak lázas indulata is elérte netovábbját s a szélcsend beálltával az emberi érzés útát talált meg nem romlott szívéhez, követeléseit tehát alább szállítva őket ugyan bálványozásra nem kényszerítette; de megkívánta, hogy szombatoként is kir. vadászat, jelesen hadgyakorlatok és hadjárat alkalmával harezi ménre ülve útát tegyenek és születendő gyermekeik körülméletétetésétől álljanak el; e végett, minthogy nőtlenek voltak, a főcsaládok leányai közül csak e kikötés mellett vehettek nőt maguknak.

E pontok az illetők által elfogadtatván az elmérgesedett ügyben a kiegyenlítés létre jött.

Azon éles belvillongások folytán, melyek a túlságosan mozgékony Kaukáz hegységeiben, névszerint a hun-fajrokon szilaj természetű és kalandokat űző bolgárok földén támadtak, — közülök számosan hazájokat odahagyva Arsaces uralma alá jöttek és sok ideig laktak a meleg égaljú, termékeny Chol vidékén, felső Armenia Dáik tartományának Colchissal határos kerületében. Volt Armeniában a bolgároknak még egy más gyarmata is, mely az előbb erdőtlennek vagy felső Fásiánnak (Phasiána, Xenohponnál) nevezett Ararát központi tartományát nyerte lakhelyül; e hely később az itt települt Velentur bolgár gyarmatnak Vent nevű főnökéről Vánántnak neveztetett.¹⁾ E vidék falvai és egyéb helységei az ötödik században is Kr. u. Vent s ennek fivéréi meg ivadékai nevét hordozták. Ez a legkorábbi emlék, melyet az összes történetírás a hunfajú bolgárokról már Kr. e. felmutathat.²⁾ *Choreneinek érdeme* ez. Magyar hazánk tudós

¹⁾ L. Edelsbacher Antal: „Xorenáci (Chorenei) Mózes, ötödik századbéli örmény történetíró, az ogundur és ogur bolgárokról» czimű művét. Szerk.

²⁾ Chorenei II. k. 6 és 9 fejj.

régiségbuvára Fejér György és Chorenei itt egy úton találkoznak. ¹⁾

Válentur bolgár gyarmat nem azt jelentie-e, hogy a nép maga, mely kalandokat űzött, hajdan kalandornak hivatott és hogy ezen kalandor melléknevű nép valósággal a bolgár vala? Az örmény írók ugyanazt nyelvök saajtságánál fogva széltében a magyar „kalandor“ szótól csak kiejtésben különböző „Khájlentur (khájl-éñtháczk)-Valentur“ néven nevezik. — Whiston fivérek Chorenei latin fordításában a bolgárok „Válentur“ melléknevét — a legfontosabbat — kihagyták. E mellett La-Croze Choreneit későbbi írónak tartja; azért, mert ily korán már bolgárokról tesz említést, holott itt nem a bolgároknak Kr. u. az ötödik század végén nagy tömegekben Európába való betöréséről, hanem még a Kaukázban tartzkodóknak egy töredékéről van szó.

Közbevetőleg legyen mondva — de azért még is jól megjegyzendő — hogy a bolgár nép egy töredékének Armeniába lett betelepítése óta az emberi nem múltjának kétezrede fekszik előttünk s a „Valentur-bolgár“ szó jelen napjainkban is él az erdélyrészi örmények ajkain, t. i. az olyan egyén, a ki semmittevő, gondnélküli kényelemben és könnyelműleg járás- kelés-, sétálással, szóval kalandozva tölti napjait, e szójárással jellemeztetik: „Válántir módjára járkál.“ ²⁾

E szójárás eredete és oka a homály leplébe van ugyan, az azt hangoztató előtt búrkolva; de abban a hagyománynak egy meglepő nyilatkozata tárul fel előttünk. Akármit mondjon tehát a kétkedés, az nem semmisítheti meg azt, a mit emlékeink igazolnak. Ha szintén a tudomány szorgos bonczkését vesszük elő a mondottak megbirálására: lehetetlen át nem látni, hogy mily gyakran érintkezik Armenia története a magyarok őseletével és hogy az örmény kútfők mily nagy világot vetnek a magyar nemzet ősi történetére.

A történelemnek Arsaces király ellen, — ki egyéb jeles intézkedésein kívül országát ezen új gyarmattal népesítette,

¹⁾ Bulgari occidentales seu nigri, lingua sua hunnica seu magyarica primitiva cum slavica commutata degenerarunt Aborigines et incunab Magyarorum Fejér György. Lásd Lukácsi. Magyarok őselei 139 - 145. l.

²⁾ Örményül: »Válántir gi kchále« վալանտիր ցի քալէ :

— nem volna kifogása, ha bálványait védelmezendő, nem tekintí botrányos engedetlenségnek azt, a mit a vallásos kebel a szabadság legszentebbikének tart. Arsaces, tizenhárom évi uralkodása után fia Artases követte s ez itt zárszavát teszi a jó Már-Ibász elbeszéléseinek.

MÁRKOVICH JAKAB.

Az örmény trón örökösei.

merseille-i „Armenia“ tavali évfolyamának egyik száma ezeket mondja:

Luszineán Leonida hercegnő, fivérei: Leó és Péter hercegek nevelése végett jelenleg Párisban tartozkodik. Luszineán Leonida, leánya az elhalt Luszineán Leónak, ki legközelebbi ivadéka a ciliciai örmény királyoknak.

Luszineán Leó ismeretlen ok miatt Oroszországból kiűzve Parisba jött és III. Napoleon testőrseregébe lépett. 1859-ben Napoleon mellett részt vett Olaszországnak Ausztria ellen folytatott háborújában; azután megházasodott egy olasz nővel, kilépett az őrségből és Milánóban lakott; Napoleon azonban trónja elvesztéseig nyugdíjt adott neki.... Mivel most is fejedelmi házat tartott, kénytelen volt ékszerreit eladogatni. Volt még egy drágaköve, mely 100.000 frankra volt becsülve, de ezt szerencsétlenségére véletlenül elveszítette. E balesete után betegen újra Milánóba ment, hol egy kórházban halt el.*)

A „Secolo“ című olasz ellenzéki lap szemrehányást tett az olasz kormánynak azért, hogy elnézte, miszerint egy királyi házból származott herceg, ki még az olasz uralkodó-

*) E halálózásról a hazai magyar lapok is tettek említést; egyik lap közleményében még e szavak is előfordulnak: Sic transit gloria mundi (Igy múlik a világ dicsősége.) Pedig, ha Luszineán Leó, igazi Luszineán lett volna, akkor a külföldi milliómos, gazdag örmények, kik kegyeletes emléekben tartják a ciliciai királyság fényes tetteit, —nem engették volna, hogy dicső királyi házuk sarjadéka kórházban fejezze be dicstelen életét.

házzal is rokonságban áll, a kórházban haljon el, a helyett, hogy illő anyagi segélyben részesítette volna. De az olasz kormány igazolta eljárását, midőn tudtul adta, hogy Luszi-neán Leó nem származéka a ciliciai királyoknak, azt hirdette, hogy ez: ál Luszi-neán.*)

Pedig Luszi-neán Leonida hercegnőnek kezei között a francia- és orosz kormány által kiállított okmányok vannak, melyekkel tudja igazolni eredetét. Ez fényes nevelést kapott Milánóban, nagy műveltséggel bir és legidősebb leánya Luszi-neán Leónak. Idősebb fivére most Párisban egy katonai akadémiában tovább képezi magát, ifjabb fivére (Péter) jogot tanul.

A Luszi-neán család azon örmény tanulók iránt, kik tanulmányaikat Párisban folytatják, nemcsak vendégszeretettel tanusít, hanem közülök a szükölködőket még anyagi segélyben is részesíti, mely nemes tettevel a tanuló ifjúság és a mívelt örmény körök rokonszenvét érdemelte ki.

CSELINGÁRIÁN JAKAB.

*) A ciliciai Luszi-neán örmény királyi házzal a ciprusi Luszi-neán család áll rokonságban. E családhoz tartozik a Párisban lakó Mária hercegnő és férje Luszi-neán Guido; Guido herceg jelentékeny helyet foglal el az örmény irodalom terén és bőkezű jótékonyságáról eléggé ismeretes; ennek rokona a híres szónak: Choren Nár-bej (Luszi-neán) konstantinápolyi érsek.

A milánói Luszi-neán Leóról Thujszuzeán örmény író Párisból (Marseille i »Armenia« 20. szám, 1887. ókt. 22) ezeket írja: »Ághánur ághá, — kivel én magam beszéltem, ismerte Luszi-neán Leót és családját; atyja Számártán (Jáva sziget) városában tisztesség, gazdag kereskedő volt. Fia — a szóban levő Leó — Amsterdamban (Német-Alföld) jogot tanult; de mivel e pálya dicsvágyát ki nem elégítette, Luszi-neán ivadéknak adta ki magát . . . és sokat fáradozott, hogy Oroszország, Franciaország és Európa más uralkodói és udvarai ismerjék el azt, hogy ő Luszi-neán VI. Leó örmény király utóda; de fáradozásának nem volt kedvező eredménye. Végre sok hányodás után Milánóban szállt fel lelke Teremtőjéhez.

Szerk.

Örmény régiség-isme. (archeologia)

III

II.

Tagadhatlan, hogy az ilyenmő felvilágosítások hasznosak, mert fényt vetnek a nemzet mult életének nyomaira; de Örményország mult életének minden izét az író-asztal mellől megvilágítani teljes lehetetlen; azért igazat adok Szárkisz atyának, ki azt mondja, hogy „nem azok használnak a nemzeti irodalomnak, kik néhány — hibákkal telt — görög vagy római írótt áttanulmányoznak, hanem azon fáradhatatlan lelkek, kik a nyelv és életnek — a föld alá került emlékiratos maradványait, az örmény előhaladás nyomdokait fürkészik.“

Elismert igazság, hogy annak, ki valamely nemzet régi, hív krónikáját akarja megírni — ismernie kell a nép-élet hagyományaival együtt azon nemzet nyelvét is. Vajjon tanulmányozták-e az örmény nyelvet tájszavaival együtt, az összehasonlító módszer szerint oly alaposan, hogy képesek legyünk határozottan azt mondani, hogy ez a tájszó ezt a formát őrizte meg? Vajjon vannak az örmény nyelvben nyomok, melyek arról tanuskodnának, hogy a nemzet ősei az ismeretlen századokban itt és itt laktak? Viszonyban állottak ezen néppel, azután innen elszakadva ide mentek, érintkezésbe jöttek ezekkel a nemzetekkel, kiknek ők ezt és ezt adták és kiktől ők viszont ezeket a találmányokat fogadták el? Ha e jellenségeket a nyelvben fel nem találjuk, keresnünk kell azokat a nép-szólamok-, a hagyomány-, régék és Örményország földje alá került régészeti ősmaradványokban. És vajjon ezek mind napfényre kerültek? Azt hiszem, nem.

Miután Örményország némely tájain máig jól megőrzött, ékirásos emlékek vannak, — fel kell tennünk, hogy azokból még sok van azon helyeken a föld alatt is. Ezek, ha napfényre kerülnek és megfejtetnek, Már-Ibász Katinánál több világot fognak vetni az örmény nemzet történelem előtti életének korszakára. — Ide tartoznak a Ván vidéki különféle felirással ellátott emlékek is, melyek kiolvasásával nem egy tudós foglalkozott.

Sőt még a történelmi századok sem mutatják egészen világos képét az örmény életnek. — Azok közül, kik e kér-

dés megfejtésével foglalkoztak csak Mechithár Kos-t és Orpelián Istvánt („Sziunik történelme) említem; mindkettő örmény író. A külföldön tudtommal csak két író tette e kérdést tanulmánya tárgyává (Dulaurier, Documents arméniens, és Langlois, Cartulaire de la chancellerie des Rupeniens.)

Itt szólanom kell azon számtalan felirásról melyek az egyházi és világi épületeken láthatók; meg nem felejtkezhetek a sok okmány és kéziratról sem. Ezek mind megbecsülhetlen kincsek.

A régiség-ismének egyik fontos tárgyát teszi az abc feltalálása is. Goriun és Chorenei Mózes azt mondják, hogy Meszrob találta fel az örmény és georgiai betűket. — De mivel mindkét nemzetnek Meszrob előtt is volt valami hiányos abc rendszere, azért azt össze kell hasonlítani a vele egy törzsből eredt nemzetek abc-jével; másodsor kutatni kell olyan örmény felirásos emlékek után, melyek Meszrob korát megelőző századokból valók; ezekből — azt hiszem — van a föld felszínén, vagy a föld alatt; végre a régiség tudomány utasításai szerint fürkészni kell a különböző idők-ből eredt örmény kéziratokat. . . .

Az is ismeretes dolog, hogy Örményország után Georgia is elfogadta Krisztus tanát; e körülmény azon erkölcsi kapcsolatról tanuskodik, mely e két nemzet között létezik; és valóban az, ki Örményország történelmét alaposan akarja tanulmányozni, nem nélkülözheti Georgia történelmét és viszont. Igy gondolkozott a jelentékeny orientalista Saint-Martin is, ki az „Ázsiai társaság“ (Páris) keletkezése idejében (1818) kiadott elsőrendű művében („Mémoires historiques et géographiques sur l' Arménie“) sok örmény és georgiai kézirati emléket közölt.

A régiség-tudomány újabb időben nagy előhaladást tett. Azon források, melyek mintegy alapul szolgáltak Assyria, Babylonia és Egyptom történelméhez, alapjai kell hogy legyenek Örményország és Georgia történelmének is; de ezek vagy a földben, vagy a föld felszínén rejtőznek Van ezekből elég a zárdák porlepte levéltárai-, a nyelv- és ennek tájszavaiban, a néphagyomány-, a szólamok- és a népéletben is.

Igazságtalan lennék, ha azt állítanám, hogy Örményország és Georgia régiség-isméje — bár részben — műveletlen maradt; mert azóta, hogy Méczecheth, Tilicsán, Gogh, Kaukasus és Transkaukasia némely táján a kereszténység előtti időkből való sírok- és más érdekes tárgyakra akadtak — Oroszország és Nyugat-Európa tudósai méltó figyelmet fordítottak e földre.

A fenn említett tudósok közül időnként sokan ellátogatnak a Kaukasusba és ásatásokat eszközölnek az ország különböző tájain; ezek figyelmét ki nem kerülnek különösen a történelmi helyek, úgy hogy ma más, ide vonatkozó — és a talált tárgyak sikerült képeivel díszített becses művekkel is rendelkezünk; erről tesznek tanúságot a többek közt Virchow (Németország), Santriés Babet (Franciaország), Uvarov hercegnő (Moszkva) művei; sok ide tartozó részletet találunk a moszkvai és pétervári „Régészeti társaság“ kiadványaiban is. — A moszkvai „Régészeti társaság“ még a tavál elhatározta, hogy itt rendszeres ásatásokat folytat és tagjai közül évenként egy-egy bizottságot küld ki; a kiküldött bizottság a múlt évben éjszaki Kaukasus és Szochum-Kále környékén tett ásatásokra figyelt; míg az idén Batum, Kárs és Eriván tájain található emlékeket akarja felszínre hozni.

Én abban a hitben élek, hogy az európai tudósok fáradozásait csak akkor fogja szép siker követni, ha azok az örmény és georgiai régészek utasításai szerint járnak el; ezek nélkülözhetlenek; mert a nyelv-, szokás-, hagyomány-, beszéd-, élet- és régi irodalomra nézve csak ezek adhatnak felvilágosítást. . . .

Az örmény régészetnek mai napság sok tanulmányozója van; én — mindenek felett — eredményes jövővel biztató reményemet a mechithárista atyákba helyezem; valamint a velencei, úgy a bécsi érdemes kongregáció már eddig nem egy európai hírvű tudóst képes felmutatni (Cshám-cshéán, Indsidséán, Álisán Leont.)

Még csak annyit jegyzek meg, hogy a török birodalomban talált számos örmény régiséget a konstantinápolyi múzeumban őrzik, míg az Orosz-Örményországból nagyfényre került becses tárgyak a tífisi régészek (múzeum) gyűjteményeit gazdagítják.

Az újabb örmény lira jellege.

-- Az „Erdélyi Híradó“-ból. --

II.

a ismerjük a keleti örménység helyzetét, bővebben nem kell igazolnunk azon panaszos hang jogosultságát, melyen valamennyi jelenlegi örmény költő beszél.

A hazaszeretet a fő forrás, melyből manapság is az örmény lira táplálkozik. De ha az örmény költő ajkára veszi e szót: haza, okvetetlenül el kell komoródnia s mást, mint panaszt alig rebeghet ajka. S az örmény lírikusok valóban meglepő váltózatosságban tudnak kifejezést adni ilynemű érzelmeiknek. Leirják a haza sok baját, a perzsák kegyetlenségeit. Egy-egy szende leány ajkára adják a szót, a paraszt, a sohajt, ki felkiált:

»Szabadításomra, mért nem siet senki.«

Majd a haza forró szeretetéről énekelnek, mintegy tudtul adva a világnak, hogy eszményileg fennál még az örmény haza, s vannak kik azt szeretik is. Megszólaltatják a folyót, megszólítják a madarat, szellőt, a hegyet és bérczeket.

Tűnődnek... szenvednek... remélnék!

Két örmény lantos ismeretes eddigelé a magyar olvasó közönség előtt: Pátkánián és Besigthásleán, kiktől szemelvényeket is közölt az „Armenia“, dr. Simay János fordításában.

Egy harmadik örmény költő felemlítésével végzem soraimat s ez: Álisán Leont (Armenia. 1887. 12. f.) kinek „Az ávárájri csalogány“ című költeményénél igazabban, szebben senki sem szólott az örménység helyzetéről. (Armenia. 1888. 2. f.)

A remény és reménytelenség, a lelkesültség és lemondás harmonikus hangokban nyernek kifejezést benne. Az ávárájri csatamezőn bolygó aggnak panaszja, társalgása a holddal, a Tygmut folyóval, a szellővel és csalogánynyal a költemény tartalma. Az ávárájri csata, Vártán szent harcza a költő elé idézik a régi dicsőséget, midőn:

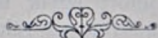
»... apáink küzdve elhaltanak,
S pajzsukon megtörték a perzsa fegyverek...«

Majd a jelenre gondol s a jelen sors ellen kél ki, s kéri a szellőt, hogy vigye szive fohászait a testvérekhez s így végzi:

»És te, fájó szivek' hűséges barátja,
Kesergő csalogány — virág éj' gyermeke —
Rozsabokor' lelke — enyhítsd meg gyászomat;
S zengjed el emlékét ama szent csatának!..
Zengjed el, daloddal bús szívembe szállva:
Hogy küzdött egykor az örmény hős, halálra«.

Ily hangok alkotják meg a mai örmény lira moll-szerű skáláját, és e hangok — bár fájdalmasak! — gyönyörköd-
tetnek, mert igazak. A szerelmi lirát is művelik, de a mai
örmény lira jellege mégis, a haza sorsa miatt való bánkódás
folytán: p a n a s z o s, f á j d a l m a s.

ESZTEGÁR LÁSZLÓ.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ezer év előtt. Az örmény történelem legfényesebb napjai egyikének ezredik évfordulója telt el tavál (1887). — A bagdadi emirek (kaliphák) nagyszerű ajándékokat vittek a Bágrátuni-házból származott királyunknak, dicsőítették és magasztalták Ásod-unkat. 887 tavaszán nagy öröm-ünnepet ült az örménység. Volt tehát olyan idő is, midőn a kortársak az örményt első nemzetnek tartották. Kaukáz-tól kezdve Ábárás-ig (Arabia) és Pontustól a Perzsa-tengerig minden nép üdvözölte a Nagy-Ásod-ot.

A kiewi orosz ünnepély. A napokban ülték Oroszországban a kereszténység felvételének 900-ik évfordulóját. — Azon évben, midőn az évszázadokban gazdag örmény nemzet a műveltség dicső fokán állott, vette fel az orosz nép a kereszténységet. Ide vonatkozólag így ír a neves Álisán:

„Ásod trónraléptének évében a távol világban még egy más egyén is jutott a fejedelemséghez; ez új birodalmat alapított, mely 1000 évi fennállása alatt annyira terjeszkedett, hogy kezét rátette Ásod birtokaira is. Rurig a svéd partokról a Balti-tenger keleti tájaira jött, hol századok óta szlávok laktak, kik a finnektől szorongatva ötet hívták segítségül. Rurik ekkor Novgorod közelébe ment (S 2); e városba tette nemsokára székét is. — Mikor e birodalom alakult Ásod népe már régi volt; most e régi birodalom az újnak (Orosz-

ország) déli határát képezi. Az orosz, Ásod országának középpontja fele tör, míg az örmény a középpontból ki-elváudorolva, az orosz birodalom fővárosában (Szent-Pétervár) keres lakást. "...

Magyar családok könyve. A heraldikai és genealogiai társaság dr. Fejérfpataky László és id. Szinnyey József szerkesztésében nemzeti kézikönyvet bocsát közre a magyarországi családokról. A vállalat első kötetét a főúri családok ismertetése képezi, a második kötet a nemesi családokról fog szólni. Tekintve, hogy házámban számos magyar-örmény nemesi család létezik, melyeknek ősei többnyire czimerlevél (armalis) által nyertek magyar nemességet, részben nemesi előnévvel (praedicatum) is bírnak, igen kívánatos lenne, hogy a kézikönyv szerkesztői becses figyelmüket az e részbeni adatok pontos egybegyűjtésére és felhasználására kiterjesztenék. Egyébiránt e tárgyval részünkről is bővebben foglalkozni szándékozunk, s a már rendelkezésünkre álló, valamint az ezután még beszerzendő czimertani és család-történeti adatokat a lehetőség szerint folyóiratunkban is megismertetni ohajtanók.

Vámbéry az „Örmény kérdés“-ről. A Keleten ezidő szerint napirenden levő események alkalmából tanalságosnak véljük itt is felidézni azt, mit a keleti ügyekben szaktekintélynek elismert Vámbéry Ármin pár év előtt egyik magyar lap vezérczikében, mint fejtegetéseinek eredményét, e sorokban fejezett ki: Örményország — úgymond a tudós orientalista — az egykor hatalmas török birodalomnak az az utolsó része, a hol a túlnyomó számú keresztény lakosság okot adhat a keresztény occidens beavatkozására, s ha itt a porta maga ragadja meg a kezdeményezést, akkor ezzel nem csak gyakran kétségbevonat jó szándékát bizonyította be, hanem olyan népnek a felszabadítására nyújtott kezet, mely távol attól, hogy jövendőbeli ellensége legyen, inkább védfal lehet az északi ellenség ellen. A Bulgáriában kapott szomorú leczkének, a hol később megbánták, hogy engedményeket nem tettek, nem kellene haszon nélkül elvesznie Konstantinápoly bizonyos köreiben. Ma még van idő az engedékenységre, de hogy pár év múlva is lesz-e még, azt bajos volna állítani.

Byron és az örmények. Szereti az örmény Byront, mert ő is szerette nemzetünket Hetvenkét évvel ezelőtt keresett Lord Byron, nyelvünket tanulva, Velence Szent-Lázár szigetén lelki nyugalmat. Tanulás közben azt hirdette, hogy „gazdag az örmény nyelv és teljesen megérdemli a fáradságot, mit az ember elsajátítására fordít.“ Nyelvünkkel együtt megtanulta történelmünket is; ismert minket, kiket elnevezett „nemes nemzetnek.“ „Nehezen akadunk — mondá — még egy olyan nemzet történetére, mely annyira ment legyen a nagy gonoszágoktól, mint az örmények történelme.“ — És Byron itéletei viszhangra találnak a mívelt világban. Szerette mechitharistáinkat is, kiknek csendes, tiszta életét csodálta. Az

angolok most is tömegesen el-ellátogatnak Szent-Lázár szigetére és bálulva nézik a tollat, melylyel Byron halhatatlan műveit írta.

Búcsújárás Saint-Denis-be. A marseille-i örmény kolónia derek papja: Szahág Uthudsián átment az idén is Párisba, hol máj 20-án szent misét mondott; a párisi örmények mind jelen voltak és igen örvendettek a nyújtott lelki vigasz felett; sokan az áldozás szentségében is részesültek. — Május 26-án temették el (Páris) a híres Odeán efendi földi maradványait; emlékköve is nemsokára fel fog állíttatni. — Május 27-én ment, mintegy 80 örmény és néhány armenophil, jelentékeny francia — ezek közt volt Gromie családjával együtt, évi szokás szerint Saint-Denis-be VI. Leó örmény király sírjához. Itt előbb az örmény pap végezte el a szükséges imákat, azután H. T. szép beszédet tartott, melyben megemlékezett azon tántoríthatlan hűségről, melylyel az örmény nemzet mindenha viseltetett uralkodói iránt.

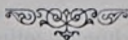
Részvényilatkozatok. A pétervári örmények ezeket írták a marseille-i „Armenia“-nak: Ma (máj. 10) a táviró Ráffi halálának szomorító híret hozta; azon Ráffiét, kinek nevéhez van kapcsolva új életünk egész szaka. A veszteség kipótolhatlan; azért nagy és határtalan mindnyájunk gyásza. Vasárnap fényes „requiem“-et tartunk; a tanuló ifjúság ezüst-koszorút tesz az elhunytak gyász ravatalára. Mindez azonban csak gyöngé kifejezése azon rokonszenvennek, melylyel a helybeli örménység a nemzet nagy fia iránt viseltetik. — A francia- és angolországi örmények is az örmény lapok szerkesztősegeihez intézett levelekben adtak kifejezést azon mély szomorúságnak, melyet Ráffi halála okozott nekik. A manchesteri örmény kolónia írt Tiflisbe, hogy nevében koszorút tegyenek Ráffi sírjára.

Ráffi temetése. Május 11-én temették el e nagy író földi maradványait. Reg látott Tiflis ilyen nagyszerű temetést; habár egész nap esett az eső, mégis megszámlálhatlan néptömeg hallgatta végig a temetési szertartást. Jelen volt a város és vidék összes értelmisége. A zárdatemplomban szivrehatóan szólott a főpap, a szentegyház pitvarában Arákhelián jellemezte igen csinosan a boldogultat; azután Háchumeán szavalta el költeményét, végre a nőnem részéről Mámigoneán úrnő beszélt értelmesen. Az úton, merre a gyászmenet haladt, a boltok mind be voltak zárva. Hávlápári nevű hiduál szép látvány tárult az impozans menet elébe; itt virágból készült csinos művű boltív volt felállítva, melyről az elhalt maradandó becsű műveinek kezdő betűivel ellátott koszorúk csüngtek alá. A temetőbe vezető útca mind-két során kített és fehér takaróval bevont asztalokon gyertya égett és töményt füstöltek. A sír felett virágsátor volt készítve, ez alatt állottak a küldöttek karjaikon koszorúkkal; 80 koszorú ékesítette a sírt, melynél ötön tartottak gyászbeszédet. A temetési szertartás, mely reggel 9 órakor kezdődött el Ráffi házában, — délután 4 órakor végződött el. Igen rokonszenvesen nyilatkoztak a külföldi lapok is Ráffi halá-

lakor. A többi között a georgiai „Iveria“ czímű lap ezeket mondja: „Öröm és nyugalom a te lelkednek tisztelt író. A tegnap és ma véghez vitt tettek arról tanuskodnak, hogy a hozzád hasonló ember nem hal el halállal, sőt ellenkezőleg te haláloddal legyőzted a győzhetetlen halált; te kezdeddel ölted meg a halált, mivel azok, a kiket te saját kezdeddel teremtetted, leiket és életet nyertek és a te emléked sokáig megmarad minden igazi örmény szívében úgy, mint a drágagyöngy a tengerben. Az embernek, mondja a georgiai közmondás, két névvel kellene birnia, azért hogy egyiket itt hagyja és a másikat magával vigye. Neked megvolt mind a két neved és az, mit magaddal vittél, kézkötötte fonnyaró virág koszorúkkal volt ékesítve, ellenben az a neved, melyet itt hagytál, a szív-érzelem virágaiból font koszorúkkal van díszítve... és e koszorúk soha sem hervadnak el.“

Nemzetközi írói névtár. Az olasz Angelo de Gubernatis által kiadott nemzetközi írói életrajz-gyűjtemény (Dictionaire international des écrivains du jour) megjelent első füzetében legtöbb az olasz író és a többi nyugat-európai nemzetbeliek. Magyar író 12, román 4, örmény 4, s néhányan más keleti népek írói közül is vannak ismertetve az első füzetben. E francia nyelven írt és tizenkét füzetre tervezett vállalat Flórenczben jelentik meg s az európai irodalom jelenleg élő munkásainak rövid élet-és jellemrajzát betűrendben közli. (Az első betű már be van fejezve.)

Világkiállítás a vatikanban. A pápai jubileum alkalmából rendezett impozans világtárlatról, dr. Vass Albert tollából több számra terjedő, közérdekű és tanulságos ismertetés jelent meg a „Magyar Állam“-ban. Törökországról szólva, az író a különféle értékes egyházi tárgyak közül, különösen is megemlíti az Ázrián-féle stólát, vagy-is a ciliciai örmény patriarkha által felajánlott egyházi öltönydarabot; valamint a szultánnak a patriarkha útján elküldött emlék-gyűrűjét is.

Mi újság az örmény világban ?

Személyi hír. Lukács Béla, közmunka és közlekedésügyi államtitkár úr július hó elején nejével együtt pár napra városunkba érkezett; s egy ifjú rokonának a helybeli örmény kath. főegyházban tartott nászünnepején, mint násznagy vett részt. Megérkeztek a pályaudvarban városunk polgármestere által üdvözlő beszéddel fogadtatott — és fuvózenekarunk ugyanazon nap estéjén szerenádott rendezett tisztelőtérre.

I. Ferdinánd Bulgária fejedelme máj. 11-én látogatta meg a várnai örmények templomát, mely virágkoszorú- és zászlókkal volt felékesítve. Nagy néptömeg várta az uralkodót. A papság üd-

vözlete után egy csinos leányka francia költeményt szavalt el szabatosan; a fejedelem 1000 frankot adott az örmény iskolának.

Nubár basa Örményország kormányzója. Londoni lapokban azon igen érdekes hír olvasható, miszerint az egyiptomi alkirály volt miniszterelnöke, a smyrnai származású örmény államférfi, Nubár pasa, *) ki úgy látszik kedvezőtlen viszonyok összejátszása folytán a khedive előtt kegyvesztett lón s ennek következtében kormányelnöki állásától (melyben hosszú idő óta, oly előkelő politikai szerepet játszott) legújában megválni kényszerült, — az események e váratlan fordulata után Konstantinápolyba utazott, hogy a porta támogatását Egyiptomba leendő visszahelyezése iránt kieszközölje — esetleg oly czélből tegyen a portánál lépéseket, hogy a szultán szuverenitása alatt Örményország kormányzójává neveztessek ki.

Az ecsmiádzini kolostorban. A budapesti „Nemzet”-ben olvassuk, hogy egy angol tudós nem rég Konstantinápolyba érkezett és egy ott lakó örmény tudóssal megbeszélte tanulmány útjának tervét, mely szerint Törökország különböző vidékein oly műveket akar föl kutatni, melyeknek eredetije elveszett és a melvek csupán, csak örmény fordításban maradtak meg az utókor számára. Az angol archeologus e végett először az ecsmiádzini könyvtárt fogja megtekinteni, a melyről ő is azt hiszi, hogy fáradságát az eredmény gazdagon meg fogja jutalmazni. Főképen Aristoteles philozophiai műveit szándékozik kiváló figyelemben részesíteni. — Tekintettel arra, (mondja az idézett forrás), hogy több régi műnek örmény fordítását bírja a tudós világ, a legközelebbre kilátásba helyezett könyvtár kutatások minden valószínűség szerint több érdekes leletet fognak napfényre hozni. — Mi felvilágosításul hozzáadjuk, hogy Ecsmiádzin, mely az orthodox örmények egyházi fejének, az úgynevezett „Katholikos”-nak székhelye, Örményországnak orosz uralom alatt levő részében, az eriváni kormányzóság területén fekszik s a régi Vághársábd romjain épült, honnan egyenes kilátás nyílik Noé hegyének, az égre emelkedő Ararát-nak örök hóval fedett ormaira!

Kisázsiai tanulmányút. A francia közoktatásügyi miniszter Hyverpat abbé-t azon misszióval bizta meg és küldötte Ázsiába tanulmány-útra, hogy főleg a Ván-tó környékén fenmaradt ókori feliratokat és Assyria műemlékeit tegye vizsgálódása tárgyává, továbbá tanulmányozza a helyszínén azon új-szyriai nyelvjárást is, mely Örményország perzsa uralom alatt levő részében, és pedig az Urmiah vagyis Kápodán tó mellékén divik. A tudományos világ élénk érdeklődéssel tekinthet az abbé keleti tanulmány-útjának úgy régészeti, mint műtörténeti és nyelvészeti tekintetben fontosnak ígérkező eredménye elé.

*) Nubár-ról nemsokára bővebb jellemrajzot is fogunk közölni szemlénkben.
Szerk.

Az örmény nemzet büszkesége: Melik-Hágopián nőt és két fiút hagvott hátra; az egyik gyermek neveléséről gondoskodik a tiflisi Nersesz-féle tanoda, a másiknak nevelési költségeit fedezi Melik-Hájgázeán tűzér-parancsnok.

Közmondások gyűjteménye Dr. Gopcsa László, szemlének egyik dolgozótársa, csinos kis füzetet adott ki Kolozsvártt „Örmény közmondások“ czímmel, s azt Teleky Sándor grófnak, a hazai örménység lelkes barátjának ajánlotta. Az elmés közmondásokból összeállított kis füzetke ára: 30 krajczár.

Örmény nevű hajók. Bákuból írják a „Méság“ czímű tifliszi örmény lapnak, hogy a Káspi-tengeren van 8 gőz- és 6 gyorshajó, melyek örmény nevet viselnek. A gőzhajók nevei ezek: Armenia, Armenág, Ararát, Armeniu (Örmény), Ani, Mászisz, Árczách, Széván. A 6 gyorshajó neve következő: Hájásztán, Susánig, II. Árság, Áráksz, Loris-Melikoff, Lázareff.

Provincziák egyesítése. Mahmud Djelaleddin pasa, a török pénzügyminiszter, az ottomán állambudget-et elkészítvén, az általa kidolgozott javaslatot a szultán jóváhagyta. Ezen állami költségvetésben a fináncziális egyensúly helyreállítása céljából többnemű újítások eszközöltetnek; melyek közül az örmény föld területi beosztását érdeklőleg kiemeljük, hogy pénzügyi tekintetéből két tartomány u. m.: a Hákkári- és a Ván- provincia egy tartománynyá egyesítettet.

Sziberia száműzöttjei. Több lapban említettetett már, hogy orosz kormánykörökben komolyan tervezik a sziberiai deportatiók megszüntetését, a mit főleg Tolstoj gróf melegen pártol — s mely az első elhatározott lépés volna Oroszország részéről a nyugati civilizáció felé való közeledésre. Ha e humanisztikus terv az ennek folytán szükséges börtönreformok által igényelt jelentékeny pénzügyi áldozatok dacára csak ugyan megvalósulna, — ez az orosz uralom alatt élő kaukasz-vidéki örmények körében is, mint korszakot alkotó esemény üdvözlötnék; mert habár az örmény népfaj általában úgy vérmérséklete és természet-i hajlamai, mint valláserkölcsi nevelése és jelleménél fogva a nihilizmus romboló üzelmeitől következetesen távol tartja magát — mindezáltal Orosz-Örményországban sem volt ritka az eset, hogy nemzeties érzületük miatt gyanúba vett férfiak övéik köréből váratlanul eltűntek, — s ilyenkor ösztönszerűleg mindenki csak Sziberia fagyos hőmezőire és emberirtó olombányaira gondolt. . . .

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.